

УДК 821.161.2

Ізатова Галина Іванівна

Учитель української мови і літератури
вищої категорії,
МБЗЗ «Школа-гімназія № 3» м. Армянська,
Російська Федерація, Республіка Крим, Армянськ

МАРИНІСТИЧНІ ОБРАЗИ В ПЕЙЗАЖНІЙ ЛІРИЦІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У статті досліджено мариністичні образи в пейзажній ліриці Лесі Українки, визначена їхня композиційно-стильова функція в поезії, розглянуті символічні значення, проаналізовано засоби творення пейзажу моря.

Ключові слова: пейзажна лірика, образ моря, неоромантизм, символізм, синтез мистецтв.

Изатова Галина Ивановна

Учитель украинского языка и литературы
высшей категории,
МБОУ «Школа-гимназия № 3» г. Армянска,
Российская Федерация, Республика Крым, Армянск

МАРИНИСТИЧЕСКИЕ ОБРАЗЫ В ПЕЙЗАЖНОЙ ЛИРИКЕ ЛЕСИ УКРАИНКИ

В статье исследованы маринистические образы в пейзажной лирике Леси Украинки, определена их композиционно-стилистическая функция в поэзии, рассмотрены символические значения, проанализированы средства создания пейзажа моря.

Ключевые слова: пейзажная лирика, образ моря, неоромантизм, символизм, синтез искусств.

Galina I. Izatova

Teacher of Ukrainian language and literature,
“School-gymnasium № 3” of Armyansk,
Russian Federation, Republic of Crimea, Armyansk

MARINE IMAGES IN LESYA UKRAINKA'S LANDSCAPE LYRICS

Abstract. *The article deals with marine images in pastoral poetry of Lesya Ukrainka. The author has analyzed their compositional and stylistic function, symbolic meanings and seascape creation tools.*

Key words: *pastoral poetry, marine image, neoromanticism, symbolism, synthesis of arts.*

Для цитування:

Изатова, Г. І. Мариністичні образи в пейзажній ліриці Лесі Українки // Гуманитарная парадигма. 2021. № 1 (16). С. 20–25.

Памятник
Лесе Украинке в Балаклаве.
Скульптор В. Суханов.
Из личного архива Г. И. Изатовой

*Плинь, моя пісне, як хвиля хибкая, —
Вона не питає, куди вона плине;
Линь, моя пісне, як чайка прудкая, —
Вона не боїться, що в морі загине
Леся Українка «Грай, моя пісне»*

Як відомо, Леся Українка значну частину свого життя провела на морських узбережжях, лікуючись від туберкульозу. Морська стихія настільки захоплювала свідомість письменниці, що не могла не залишити сліду в її творчості. Образ моря посідає чи не найголовніше місце в пейзажній ліриці поетеси, яка по праву може вважатись поетом-мариністом. Мариністичні мотиви в українській поезії не були новим. Але до Лесі Українки вони використовувалися, здебільшого, як усталений образ народнопісенного походження. Леся Українка збагачує поетичний малюнок моря рядом

конкретно-художніх деталей, користується пейзажем моря для образних узагальнень, для створення символів певного ідейного спрямування [3, с. 43].

Поетичну творчість Лесі Українки оцінювали її сучасники (Грушевський М., Євшан М., Франко І.), літературознавці радянського періоду (Бабишкін О., Дейч О., Курашова В., Міщенко Л.), дослідники наших часів (Агеєва В., Балабуха Н., Забужко О., Крупка М., Хмелюк М.) та інші.

Однак, незважаючи на значну кількість праць в царині лесезнавства, недостатньо уваги приділено саме пейзажній ліриці, — це можна пов'язати з тим, що кількісно вона становить меншу частину творчого здобутку поетеси (порівняно з інтимною, філософською та громадянською поезією). Відповідно, мариністичну тематику у творчості авторки також було досліджено фрагментарно: Борзенко О. дослідив образ морської стихії в поетичному циклі «З подорожньої книжки»; Головій О. опублікувала працю про мариністичні мотиви в епістолярній та прозовій спадщині авторки; Каспрук А. писав про пейзаж у ліричній поезії Лесі Українки; Науменко Н. вивчила питання літературної мариністики в творах українських письменників і поетів ХХ століття.

З метою аналізу мариністичних образів в пейзажній ліриці Лесі Українки, їхньої композиційно-стильової ролі, символіки та засобів образності у дослідженні використані твори Лесі Українки: «Далі, далі від душного міста...» та «Ой високо сонце в яснім небі стало...» (цикл «Подорож до моря»), «Тиша морська» та «Негода» (цикл «Кримські спогади»), «Pontos Acheinos», «Мрії в бурю» та «Епілог» (цикл «З подорожньої книжки»), «Гострим полиском хвилі спалахують» (поза збірками).

Уперше пейзаж моря зустрічаємо в Лесі Українки в циклі «Подорож до моря» (1888 р.). Увесь цикл — це пейзажні враження, зафіксовані під час подорожі поетеси з Волині до Одеси. Тут прослідковується переважно романтичне уявлення про море — воно уособлює рух, мінливість, простір, свободу і таємничість:

Море, море! Без краю просторе,
Руху повне і разом спокою!
Забуваю і щастя, і горе —
Все наземне, — з'єднатись з тобою [5, с. 95].

Море зображене, загалом, у білих та синіх тонах, лише зрідка використовуються відтінки зеленого та рожевого:

Світло там простяглося від сходу, —
Очі вабить стяга та іскриста;
Корабель наш розрізує воду —
І дорога блакитно-перлиста [5, с. 95].

Більш майстерно і досконало відтворює пейзаж моря Леся Українка в циклі «Кримські спогади» (1890–1891 рр.). Тут море — істота багатоліка: то сміливе і хоробре, то покірне і лагідне, то розгніване і грізне:

Вдарить вал і гукне, мов з гармати,
Скрізь по березі гук залунає;
Хоче море човна розламати,
Трощить, ломить, піском засипає [5, с. 104].

Кольорова гама помітно розширюється — додаються світлі, золоті, сонячні відтінки:

Певне, се країна світла
Та злотистої блакиті,
Певне, тут не чули зроду,
Що бува негода в світі! [5, с. 99]

У віршах циклу «З подорожньої книжки» (1911 р.) визначаються значні відмінності. Море тут похмуре, недружнє, «зрадливе», асоціюється із тривогою, небезпекою і навіть смертю:

При березі гори в жалобі,
снігами лямовані хмари
всі чорні, мов покрив на гробі,
під ними узгір'я, як мари...
Така тут земля. А на морі...
Чайки якось хижо кигичуть,
злу радість я чую в тім хорі,
мов згубу на нас вони кличуть [5, с. 370].

Відбувається перехід від романтичного (неоромантичного) сприйняття світу до символістського [1, с. 8].

В останньому вірші циклу — поезії «Епілог» — основний художній задум авторки розкривається саме у символічній площині: мова йде про бурю, що виступає тут своєрідним мірилом людини, її сили і слабкості:

Хто не жив посеред бурі,
той ціни не знає силі,
той не знає, як людині
боротьба і праця милі [5, с. 376].

Щодо образних засобів, то морський пейзаж окреслюється нечітко, блідо, туманно, підкреслюючи загрозливу атмосферу та невизначеність ліричного героя:

День, вечір, ніч, ранок — все біле,
все тьмяне, ні темне, ні видне:
за хмарами сонце зомліло,
від місяця мла тільки блідне [5, с. 370].

Окрім використання живописних прийомів у змалюванні образу моря, Леся Українка використовує ще й звукове оформлення. У вірші того ж циклу «Мрії в бурю» героїня немовби знаходиться між двома світами — морською стихією та власними мріями-мареннями. Протистояння між внутрішнім та зовнішнім світами супроводжуються звуковими картинками, що увиразнюють напругу та боротьбу:

Як тонко свище
Шнурок від лота, мов співає пісню.
Стерно рипить, мов голосом старечим
на бурю скаржиться, на трудну путь.
Машина бухає і стогне важко,
мов велетенські груди в агонії... [5, с. 374].

Поетка використовує синтез мистецтв, тобто симбіоз слова, кольору та звуку, що є однією з характерних рис періоду «неоромантизму», або, за Лесею Українкою, «ново романтизму» [6, с. 125]. Використання суміжних мистецтв та прийоми синтетичного письма виводить нові значення традиційних символічних образів та дає авторові змогу показати складну панораму художнього явища [4, с. 40].

Ще однією особливістю використання морського пейзажу є його композиційно-стильова поліфункціональність. Окрім того, що морський пейзаж слугує емоційним фоном для розгортання подій та виконує характерологічну функцію (підкреслює душевний стан ліричного героя), у Лесі Українки він часто має соціальну функцію. У поезії «Гострим полиском хвилі спалахують» (1902 р.) Леся Українка проголошує ідею насильницького повалення царського самодержавства, а пейзаж бурхливого моря стає художньою паралеллю зі зброєю народних повстанців:

Гострим полиском хвилі спалахують
після бурі у місячну ніч,
наче військо мечами двусічними
хоче зняти ворожі голови з пліч [5, с. 290].

У поезії «Ой високо сонце в яснім небі стало...» авторка через образ лиману пропускає історичні події, пов'язані з героїчним минулим козацької доби, поєднавши пейзаж з історіософськими роздумами [4, с.38]:

Глянуть на лиман той, — втішається око!
Колись його хвилі вкривались широко
Тими байдаками, легкими чайками,
Що плили на сей бік та за козаками:
Швидко рідних визволяти козаки летіли...
За мурами високими вороги тремтіли...

<...>

Ой лимане-лиманочку, хвиле каламутна!

Де поділась наша воля, слава наша смутна? [5, с. 96]

Загалом, поетеса доволі часто вводить у пейзажну лірику громадянські, історичні, інтимні, філософські та інші мотиви.

Образ моря є домінантним у пейзажній ліриці Лесі Українки, що має під собою автобіографічні мотиви. У своїх ранніх поезіях (цикл «Подорож до моря») поетка ще багато в чому близька до романтичного осмислення образу морської стихії: море тут є символом свободи і руху, зображено в традиційних біло-синіх тонах. У наступних віршах (цикл «Кримські спогади») вона відчутно модифікує романтичний погляд, ускладнюючи його як в ідейному наповненні, так і в образних засобах. У своїй пізній творчості, зокрема у циклі «З подорожньої книжки», Леся Українка підсилює символістський елемент та розширює палітру засобів образності — поетеса використовує інструментарій суміжних засобів мистецтва (а саме, художнього і музичного) для увиразнення художнього образу. Щодо композиційно-стильової ролі, виявлено, що окрім традиційних функцій пейзажу (створення емоційного тла подій та вираження душевного стану ліричного героя), у Лесі Українки мариністичні образи мають соціальне та історіософське звучання.

Збагачення символізму мариністичних мотивів та засобів творення образу морської стихії, безпосереднє відношення морського пейзажу до проблематики твору та надання йому соціального та історіософського контексту, — усе це виводить Лесю Українку на рівень кращих поетів-мариністів, а її поезії — до високохудожніх самобутніх зразків пейзажної лірики.

Література

1. Борзенко, О. Образ морської стихії в поетичному циклі Лесі Українки «З подорожньої книжки» // Актуальні проблеми слов'янської філології. 2011. № 24 (частина 2). С. 7–14.
2. Головій, О. «Ми ... вже привикли до моря і воно до нас»: мариністичні мотиви в епістолярній і прозовій спадщині Лесі Українки // Актуальні проблеми слов'янської філології. 2011. № 24 (частина 1). С. 123–132.
3. Каспрук, А. Леся Українка. Літературний портрет. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1958. 99 с.
4. Науменко, Н. Літературна мариністика як синтез мистецтв: проза та поезія // Волинь філологічна: текст і контекст. № 5(1). С. 34–42.
5. Українка, Леся. Зібрання творів: у 12 т. Київ: Наукова думка, 1975. Т. 1. 447 с.
6. Українка, Леся. Твори: у 12 т. Київ : Дніпро, 1977. Т. 8. 367 с. ~